SUOSITUKSET

KOMISSION SUOSITUS (EU) 2023/681,

annettu 8 päivänä joulukuuta 2022,

tutkintavankeudessa olevien epäiltyjen ja syytettyjen henkilöiden prosessuaalisista oikeuksista ja aineellisista vankeusolosuhteista

EUROOPAN KOMISSIO, joka

ottaa huomioon Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen ja erityisesti sen 292 artiklan,

sekä katsoo seuraavaa:

(1) Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 2 artiklan mukaan unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 1, 4 ja 6 artiklassa määrätään, että ihmisarvo on loukkaamaton ja sitä on kunnioitettava ja suojeltava, ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla ja jokaisella on oikeus vapauteen ja turvallisuuteen. Perusoikeuskirjan 7 ja 24 artiklassa vahvistetaan oikeus perhe-elämään ja lapsen oikeudet. Perusoikeuskirjan 21 artiklan mukaan ketään ei saa syrjiä. Perusoikeuskirjan 47 ja 48 artiklassa tunnustetaan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen sekä vahvistetaan syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen. Perusoikeuskirjan 52 artiklassa määrätään, että siinä tunnustettujen perusoikeuksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen ja välttämättömyys- ja suhteellisuusperiaatetta noudattaen.

(2) Jäsenvaltioita sitovat oikeudellisesti jo olemassa olevat ihmisoikeuksia ja kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kieltämistä koskevat Euroopan neuvoston välineet, erityisesti yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus) sekä kyseisen yleissopimuksen pöytäkirjat, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö sekä vuonna 1987 tehty eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi. Kaikki jäsenvaltiot ovat myös kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien (YK) yleissopimuksen osapuolia.

(3) Lisäksi on olemassa useita muita kuin oikeudellisesti sitovia välineitä, jotka koskevat nimenomaan vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksia. Tällaisia ovat erityisesti YK:n tasolla vankeinhoidon vähimmäissäännöt (ns. Nelson Mandela -säännöt) ja vapaudessa toimeenpantavia seuraamuksia koskevat Yhdistyneiden kansakuntien vähimmäissäännöt (ns. Tokion säännöt) sekä Euroopan neuvoston tasolla suositus Rec(2006)2-Rev Euroopan vankilasäännöistä, suositus Rec(2006)13 tutkintavankeuden käytöstä, olosuhteista, joissa se tapahtuu, ja suojatoimien järjestämisestä väärinkäytöksiä vastaan, suositus CM/Rec(2017)3 yhdyskuntaseuraamuksia ja -toimenpiteitä koskevista eurooppalaisista säännöistä, suositus CM/Rec(2014)4 sähköisestä valvonnasta, suositus CM/Rec(2010)1 Euroopan neuvoston yhdyskuntaseuraamustyötä koskevista säännöistä sekä valkoinen kirja vankiloiden tilanahtaudesta.

(4) Lisäksi on olemassa muita välineitä, joissa keskitytään tiettyihin vapautensa menettäneiden henkilöiden ryhmiin. Tällaisia välineitä ovat erityisesti YK:n tasolla Yhdistyneiden kansakuntien säännöt vapautensa menettäneiden nuorten suojelemiseksi sekä Yhdistyneiden kansakuntien säännöt naisvankien kohtelusta ja naispuolisille rikoksentekijöille määrättävistä seuraamuksista, joihin ei liity vapaudenmenetystä, (ns. Bangkokin säännöt) ja Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista (UNCRC) sekä Euroopan neuvoston tasolla suositus CM/Rec(2008)11 seuraamusten tai toimenpiteiden alaisia nuoria rikoksentekijöitä koskevista eurooppalaisista säännöistä, suositus CM/Rec(2018)5, joka koskee lapsia, joiden vanhemmat ovat vangittuina, ja suositus CM/Rec(2012)12, joka koskee ulkomaalaisia vankeja, sekä kansainvälisellä ei-valtiollisella tasolla Kansainvälisen lakimieskomission ja International Service for Human Rights -ihmisoikeusjärjestön laatimat Yogyakartan periaatteet, jotka koskevat seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin liittyvän kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön soveltamista.

(5) Euroopan unionin tuomioistuin on kiinnittänyt asiassa Aranyosi ja Căldăraru ([1]) antamassaan ja myöhemmissä tuomioissa huomiota vankeusolosuhteisiin vastavuoroisen tunnustamisen yhteydessä sekä eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS ([2]) soveltamiseen. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt antamassaan päätöksessä ([3]) huonojen vankilaolojen vaikutusta eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamiseen.

(6) Joulukuussa 2018 annetuissa neuvoston päätelmissä ([4]), jotka koskevat vastavuoroisen tunnustamisen edistämistä vahvistamalla keskinäistä luottamusta, jäsenvaltioita kannustettiin käyttämään vaihtoehtoisia toimenpiteitä vangitsemiselle, jotta vangittuina olevia olisi vähemmän, koska näin voidaan edistää sosiaalista kuntoutusta ja puuttua myös siihen tosiasiaan, että huonot vankilaolot ja ylikansoitetut vankilat usein heikentävät jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta.

(7) Joulukuussa 2019 annetuissa neuvoston päätelmissä ([5]) vapaudenmenetykselle vaihtoehtoisista toimenpiteistä jäsenvaltiot sitoutuivat toteuttamaan erilaisia vapaudenmenetykseen liittyviä kansallisia toimia, muun muassa hyväksymään vapaudenmenetykselle vaihtoehtoisia toimenpiteitä.

(8) Kesäkuussa 2019 annetuissa neuvoston päätelmissä ([6]) vankiloissa tapahtuvan radikalisoitumisen ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä äärilinjan terrorismi- ja väkivaltarikollisten käsittelystä vapautumisen jälkeen jäsenvaltiot sitoutuivat toteuttamaan kiireellisesti tehokkaita toimenpiteitä tällä alalla.

(9) Euroopan parlamentti on useiden vuosien ajan kehottanut komissiota toteuttamaan toimia aineellisten vankilaolojen osalta sekä varmistamaan, että tutkintavankeutta käytetään jatkossakin poikkeuksellisena toimenpiteenä ja syyttömyysolettamaa noudattaen. Euroopan parlamentti toisti tämän pyynnön eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä antamassaan päätöslauselmassa ([7]).

(10) Euroopan unionin perusoikeusvirasto on komission pyynnöstä ja sen rahoituksen avulla laatinut julkisesti saatavilla olevan vankilaoloja koskevan tietokannan ([8]), joka otettiin käyttöön joulukuussa 2019. Perusoikeusviraston vankeustietokantaan on koottu tietoa vankilaoloista kaikissa jäsenvaltioissa. Tiedot perustuvat kansallisiin, unionin tason ja kansainvälisiin vaatimuksiin, oikeuskäytäntöön ja seurantakertomuksiin. Tietokanta sisältää tietoa tietyistä vankeusolosuhteisiin liittyvistä keskeisistä näkökohdista, kuten selliko'oista, sanitaatiosta, terveydenhuollon saatavuudesta ja väkivallalta suojelusta.

(11) Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevat saatavilla olevat tilastotiedot osoittavat, että jäsenvaltiot ovat vuodesta 2016 lähtien kieltäytyneet pidätysmääräyksen täytäntöönpanosta tai viivyttäneet sen täytäntöönpanoa lähes 300 tapauksessa sillä perusteella, että tilanteeseen on liittynyt todellinen riski perusoikeuksien rikkomisesta esimerkiksi riittämättömien aineellisten vankeusolosuhteiden takia ([9]).

(12) Kansalliset oikeusviranomaiset ovat pyytäneet konkreettisempia ohjeita tällaisia tapauksia varten. Alan toimijoiden havaitsemat ongelmat liittyvät vankeusoloja koskevien vaatimusten epäyhdenmukaisuuteen, hajanaisuuteen ja epäselvyyteen eri puolilla unionia, mikä vaikeuttaa rikosoikeudellista yhteistyötä ([10]).

([1]) Unionin tuomioistuimen tuomio 5.4.2016, Aranyosi ja Căldăraru, C-404/15 ja C-659/15 PPU, ECLI:EU:C:2016:198, unionin tuomioistuimen tuomio 25.7.2018, Generalstaatsanwaltschaft (Vankeusolosuhteet Unkarissa), C-220/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:589, sekä unionin tuomioistuimen tuomio 15.10.2019, Dorobantu, C-128/18, ECLI:EU:C:2019:857.

([2]) Neuvoston puitepäätös 2002/584/YOS, tehty 13 päivänä kesäkuuta 2002, eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä (EYVL L 190, 18.7.2002, s. 1).

([3]) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 25.3.2021, Bivolaru and Moldovan v. France, 40324/16 ja 12623/17.

([4]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14540-2018-INIT/en/pdf

([5]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14075-2019-INIT/en/pdf

([6]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9727-2019-INIT/fi/pdf

([7]) Päätöslauselma (2019/2207(INI)), sellaisena kuin se on hyväksytty 20.1.2021.

([8]) Saatavilla osoitteessa https://fra.europa.eu/en/databases/criminal-detention

([9]) Vuosina 2016–2019. Lisätietoa osoitteessa https://ec.europa.eu/info/publications/replies-questionnaire-quantitative-information-practical-operation-european-arrest-warrant_en

([10]) Euroopan unionin neuvoston puheenjohtajavaltion Saksan syyskuussa 2020 järjestämän eurooppalaista pidätysmääräystä käsittelevän korkean tason konferenssin yhdeksäs keskinäinen arviointikierros ja päätelmät.

(13) Puolet niistä jäsenvaltioista, jotka toimittivat komissiolle tilastotietoa vapautensa menettäneiden määristä, ilmoittivat, että vapautensa menettäneiden säilytystiloissa kärsitään tilanahtaudesta (eli tilojen käyttöaste on yli 100 prosenttia). Vapautensa menettäneiden säilytystilojen tilanahtautta pahentaa tutkintavankeuden liiallinen tai tarpeeton käyttö ja sen liian pitkä kesto, ja tilanahtaus puolestaan vaikeuttaa parannusten tekemistä vankilaoloihin.

(14) Jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja keskeisissä tutkintavankeuteen liittyvissä näkökohdissa. Eroja on esimerkiksi siinä, käytetäänkö tutkintavankeutta viimeisenä keinona, ja tutkintavankeuspäätösten uudelleenarvioinnissa ([11]). Myös tutkintavankeuden enimmäiskesto vaihtelee jäsenvaltiosta riippuen alle yhdestä vuodesta yli viiteen vuoteen ([12]). Vuonna 2020 tutkintavankeuden keskimääräinen kesto eri jäsenvaltioissa vaihteli kahdesta kuukaudesta 13 kuukauteen ([13]). Myös tutkintavankeudessa olevien henkilöiden osuus kaikista vangeista vaihtelee huomattavasti jäsenvaltiosta toiseen: joissakin jäsenvaltioissa osuus on alle 10 prosenttia, toisissa yli 40 prosenttia ([14]). Näin suuret erot vaikuttavat perusteettomilta EU:ssa, kun otetaan huomioon, että kyseessä on yhteinen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue.

(15) Euroopan neuvostoon kuuluvan, kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämistä käsittelevän eurooppalaisen komitean viimeaikaisissa kertomuksissa on kiinnitetty huomiota tiettyjen vakavien ongelmien jatkumiseen joissakin jäsenvaltioissa. Tällaisia ongelmia ovat esimerkiksi kaltoinkohtelu, vapautensa menettäneiden säilytystilojen epäasianmukaisuus sekä se, ettei vapautensa menettäneille ole tarjolla mielekästä toimintaa ja asianmukaista terveydenhuoltoa.

(16) Lisäksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin toteaa edelleen, että jäsenvaltiot rikkovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 tai 5 artiklaa säilöönoton yhteydessä.

(17) Kansainväliset järjestöt ovat laatineet suuren määrän vankeusrangaistusta koskevia suosituksia, jotka eivät kuitenkaan välttämättä ole helposti yksittäisten tuomareiden ja syyttäjien käytettävissä jäsenvaltioissa, kun heidän on arvioitava vankilaoloja ennen päätösten tekemistä joko eurooppalaisen pidätysmääräyksen yhteydessä tai kansallisessa tilanteessa.

(18) Unionissa ja erityisesti vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella tarvitaan unionin tason vähimmäisvaatimukset, joita sovelletaan samalla tavalla kaikkien jäsenvaltioiden vankilajärjestelmiin, jotta voidaan vahvistaa jäsenvaltioiden välistä luottamusta ja helpottaa tuomioiden ja oikeudellisten päätösten vastavuoroista tunnustamista.

([11]) Ks. oikeus- ja kuluttaja-asioiden pääosasto, *Rights of suspects and accused persons who are in pre-trial detention (exploratory study): final report*, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2022 (https://data.europa.eu/doi/10.2838/293366); oikeus- ja kuluttaja-asioiden pääosasto, *Rights of suspects and accused persons who are in pre-trial detention (exploratory study). Annex 2, Country fiches*, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2022 (https://data.europa.eu/doi/10.2838/184080).

([12]) Alle yksi vuosi Itävallassa, Saksassa, Tanskassa, Virossa, Latviassa, Ruotsissa ja Slovakiassa, 1–2 vuotta Bulgariassa, Kreikassa, Liettuassa, Maltassa, Puolassa ja Portugalissa, 2–5 vuotta Tšekissä, Ranskassa, Espanjassa, Kroatiassa ja Unkarissa, yli viisi vuotta Italiassa ja Romaniassa; Belgiassa, Kyproksessa, Suomessa, Irlannissa, Luxemburgissa ja Alankomaissa kestolle ei ole määritetty ylärajaa.

([13]) Vuonna 2020 hieman alle 2,5 kuukautta Maltassa ja lähes 13 kuukautta Sloveniassa. Keskimääräinen kesto jäsenvaltioittain: Itävalta – 2,9 kuukautta, Bulgaria – 6,5 kuukautta, Tšekki – 5,1 kuukautta, Viro – 4,7 kuukautta, Suomi – 3,7 kuukautta, Kreikka – 11,5 kuukautta, Unkari – 12,3 kuukautta, Irlanti – 2,5 kuukautta, Italia – 6,5 kuukautta, Liettua – 2,8 kuukautta, Luxemburg – 5,2 kuukautta, Malta – 2,4 kuukautta, Alankomaat – 3,7 kuukautta, Portugali – 11 kuukautta, Romania – 5,3 kuukautta, Slovakia – 3,9 kuukautta, Slovenia – 12,9 kuukautta, Espanja – 5,9 kuukautta. Belgian, Tanskan, Ranskan, Latvian, Puolan, Saksan, Kroatian, Kyproksen ja Ruotsin osalta ei ollut saatavilla tietoja vuodelta 2020.

([14]) Alle 10 prosenttia Bulgariassa, Tšekissä ja Romaniassa ja yli 45 prosenttia Luxemburgissa vuonna 2019.

(19) Jotta voitaisiin vahvistaa jäsenvaltioiden keskinäistä luottamusta toistensa rikosoikeusjärjestelmiä kohtaan ja siten helpottaa rikosoikeudellisten päätösten vastavuoroista tunnustamista, tähän mennessä on hyväksytty seuraavat kuusi toimenpidettä, jotka koskevat prosessuaalisia oikeuksia rikosoikeudellisissa menettelyissä: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivit 2010/64/EU ([15]), 2012/13/EU ([16]), 2013/48/EU ([17]), (EU) 2016/343 ([18]), (EU) 2016/800 ([19]) ja (EU) 2016/1919 ([20]) sekä haavoittuvassa asemassa olevia rikoksesta epäiltyjä ja syytettyjä koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä 27 päivänä marraskuuta 2013 annettu komission suositus ([21]). Näillä toimenpiteillä pyritään varmistamaan, että rikoksesta epäiltyjen ja syytettyjen prosessuaalisia oikeuksia kunnioitetaan rikosoikeudellisissa menettelyissä, myös tutkintavankeuden osalta. Tätä varten nämä direktiivit sisältävät erityisiä menettelytakeita vapautensa menettäneille epäillyille ja syytetyille henkilöille. Direktiivi (EU) 2016/800 sisältää erityisesti lasten tutkintavankeusoloja koskevia säännöksiä, joiden tarkoituksena on turvata tällaisen pakkokeinon kohteena olevien lasten hyvinvointi. Näissä direktiiveissä ja vuonna 2013 annetussa suosituksessa vahvistettuja prosessuaalisia oikeuksia koskevia vaatimuksia sekä (direktiivin (EU) 2016/800 tapauksessa) tutkintavankeudessa olevien lasten aineellisia vankeusolosuhteita koskevia vaatimuksia on tarpeen täydentää.

(20) Komission tavoitteena on yhdenmukaistaa ja kehittää edelleen näitä Euroopan neuvoston puitteissa sekä unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistettuja vähimmäisvaatimuksia. Tätä varten on tarpeen laatia yleiskatsaus tietyistä tutkintavankeudessa olevien epäiltyjen ja syytettyjen prosessuaalisia oikeuksia ja aineellisia vankeusolosuhteita koskevista vähimmäisvaatimuksista jäsenvaltioiden välisen rikosoikeudellisen yhteistyön keskeisillä osa-alueilla.

(21) Tutkintavankeudessa olevien epäiltyjen ja syytettyjen henkilöiden prosessuaalisten oikeuksien osalta tässä suosituksessa annetussa ohjeistuksessa olisi käsiteltävä seuraavia seikkoja koskevia keskeisiä vaatimuksia: tutkintavankeuden käyttö viimeisenä keinona ja vaihtoehdot vapaudenmenetykselle, tutkintavankeuteen määräämisen perusteet, oikeusviranomaisten päätöksentekoa koskevat vaatimukset, tutkintavankeuspäätösten säännöllinen uudelleenarviointi, epäiltyjen tai syytettyjen kuuleminen tutkintavankeutta koskevien päätösten yhteydessä, tehokkaat oikeussuojakeinot ja muutoksenhakuoikeus, tutkintavankeuden kesto sekä tutkintavankeudessa vietetyn ajan vähentäminen lopullisesta vankeusrangaistuksesta.

(22) Aineellisten vankeusolosuhteiden osalta olisi annettava ohjeistusta seuraavia osa-alueita koskevista keskeisistä vaatimuksista: majoitus, vapautensa menettäneiden sijoittaminen ja jakaminen tiloihin, hygienia ja sanitaatio, ravitsemus, vapautensa menettäneiden vankeusjärjestelyt sellien ulkopuolisten liikunta- ja toimintamahdollisuuksien osalta, työnteko ja kouluttautuminen, terveydenhuolto, väkivallan ja kaltoinkohtelun ehkäiseminen, yhteydet ulkomaailmaan, mahdollisuus oikeusapuun, pyyntö- ja valitusmenettelyt sekä tarkastukset ja valvonta. Lisäksi olisi annettava ohjeistusta sellaisten henkilöiden oikeuksien turvaamisesta, jotka vapaudenmenetys asettaa erityisen haavoittuvaan asemaan. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi naiset, lapset, vammaiset tai vakavasti sairaat henkilöt, hlbtiq-henkilöt ja ulkomaalaiset. Lisäksi ohjeistuksessa olisi käsiteltävä radikalisoitumisen ehkäisemistä vankiloissa.

([15]) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU, annettu 20 päivänä lokakuuta 2010, oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä (EUVL L 280, 26.10.2010, s. 1).

([16]) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/13/EU, annettu 22 päivänä toukokuuta 2012, tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisissa menettelyissä (EUVL L 142, 1.6.2012, s. 1).

([17]) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/EU, annettu 22 päivänä lokakuuta 2013, oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä sekä oikeudesta saada tieto vapaudenmenetyksestä ilmoitetuksi kolmannelle osapuolelle ja pitää vapaudenmenetyksen aikana yhteyttä kolmansiin henkilöihin ja konsuliviranomaisiin (EUVL L 294, 6.11.2013, s. 1).

([18]) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/343, annettu 9 päivänä maaliskuuta 2016, eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä (EUVL L 65, 11.3.2016, s. 1).

([19]) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/800, annettu 11 päivänä toukokuuta 2016, rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä (EUVL L 132, 21.5.2016, s. 1).

([20]) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/1919, annettu 26 päivänä lokakuuta 2016, oikeusavusta rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyille ja syytetyille henkilöille ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä etsityille henkilöille (EUVL L 297, 4.11.2016, s. 1).

([21]) EUVL C 378, 24.12.2013, s. 8.

(23) Tutkintavankeutta olisi käytettävä aina viimeisenä keinona, ja sen olisi aina perustuttava tapauskohtaiseen arviointiin. Saatavilla olisi oltava mahdollisimman laaja valikoima vähemmän rajoittavia, vapaudenmenetykselle vaihtoehtoisia toimenpiteitä, ja niitä olisi sovellettava aina kun mahdollista. Jäsenvaltioiden olisi myös varmistettava, että tutkintavankeuspäätökset eivät ole syrjiviä eikä tutkintavankeutta määrätä epäillyille ja syytetyille automaattisesti tiettyjen ominaisuuksien, kuten muun maan kansalaisuuden, perusteella.

(24) Asianmukaiset aineelliset vankeusolosuhteet ovat olennaisen tärkeässä roolissa vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksien ja ihmisarvon turvaamiseksi ja jotta vältetään rikkomasta kidutusta ja epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta (kaltoinkohtelua) koskevaa kieltoa.

(25) Asianmukaisten vankeusolosuhteiden varmistamiseksi jäsenvaltioiden olisi tarjottava jokaiselle vapautensa menettäneelle vähintään kidutuksen vastaisen komitean (CPT) suosituksissa ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä määritellyn suuruinen henkilökohtainen tila.

(26) Vapautensa menettänyt henkilö on erityisen altis väkivallalle ja kaltoinkohtelulle sekä sosiaaliselle eristyneisyydelle. Jotta voidaan varmistaa vapautensa menettäneiden turvallisuus ja tukea heidän sopeutumistaan yhteiskuntaan, heidän sijoittamisessaan ja erottamisessaan olisi otettava huomioon erilaiset vankeusjärjestelyt sekä tarve suojella erityisen haavoittuvassa asemassa olevia vapautensa menettäneitä väkivallalta.

(27) Vankeusjärjestelyillä ei saisi tarpeettomasti rajoittaa vapautensa menettäneiden mahdollisuutta liikkua säilytystiloissa, liikunta- ja ulkoilumahdollisuuksia sekä mahdollisuutta mielekkääseen toimintaan ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen, jotta ylläpidetään vapautensa menettäneiden fyysistä ja psyykkistä terveyttä ja edistetään heidän sopeutumistaan yhteiskuntaan.

(28) Säilytystiloissa tapahtuneiden rikosten uhreilla on usein rajalliset mahdollisuudet saada oikeussuojaa siitä huolimatta, että valtioilla on velvollisuus varmistaa tehokkaiden oikeussuojakeinojen saatavuus vapautensa menettäneille, joiden oikeuksia on loukattu. Uhrien oikeuksia koskevan EU:n strategian (2020–2025) tavoitteiden mukaisesti suositellaan, että jäsenvaltioiden olisi varmistettava tehokkaat oikeussuojakeinot vapautensa menettäneille, joiden oikeuksia on loukattu, sekä toteutettava toimenpiteitä vapautensa menettäneiden suojelemiseksi ja tukemiseksi. Oikeusavun sekä pyyntö- ja valitusmekanismien olisi oltava helposti saatavilla, luottamuksellisia ja tehokkaita.

(29) Jäsenvaltioiden olisi otettava huomioon erityisryhmiin kuuluvien vapautensa menettäneiden, kuten naisten, lasten sekä iäkkäiden, vammaisten tai vakavasti sairaiden henkilöiden, hlbtiq-henkilöiden, rodulliseen tai etniseen vähemmistöön kuuluvien henkilöiden ja ulkomaalaisten, erityistarpeet kaikissa heidän vapaudenmenetykseensä liittyvissä päätöksissä. Erityisesti kun on kyse vapautensa menettäneestä lapsesta, lapsen etu on aina asetettava etusijalle.

(30) Terrorismirikollisten ja väkivaltaisiin ääriliikkeisiin kuuluvien rikoksentekijöiden osalta jäsenvaltioiden olisi toteutettava tehokkaita toimenpiteitä radikalisoitumisen ehkäisemiseksi vankiloissa sekä pantava täytäntöön kuntoutus- ja sopeuttamisstrategioita, kun otetaan huomioon terrorismirikollisten ja väkivaltaisiin ääriliikkeisiin kuuluvien rikoksentekijöiden tai vankilassa radikalisoituneiden henkilöiden aiheuttama riski ja se, että monet näistä rikoksentekijöistä vapautuvat lyhyessä ajassa.

(31) Tässä suosituksessa esitetään vain yleiskatsaus tietyistä valikoiduista vaatimuksista, ja sitä sovellettaessa olisi samalla otettava huomioon Euroopan neuvoston normeihin sisältyvä yksityiskohtaisempi ohjeistus sekä unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, joiden soveltamista tämä suositus ei rajoita. Se ei vaikuta voimassa olevaan unionin oikeuteen eikä sen myöhempään kehittämiseen. Se ei myöskään rajoita Euroopan unionin tuomioistuimen mahdollista sitovaa tulkintaa unionin oikeudesta.

(32) Tämän suosituksen on myös tarkoitus helpottaa puitepäätöksen 2002/584/YOS nojalla annettujen eurooppalaisten pidätysmääräysten täytäntöönpanoa sekä tuomioiden tunnustamista ja rangaistusten täytäntöönpanoa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta tuomioihin, joissa määrätään vapausrangaistus tai vapauden menetyksen käsittävä toimenpide, tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2008/909/YOS ([22]) mukaisesti.

([22]) Neuvoston puitepäätös 2008/909/YOS, tehty 27 päivänä marraskuuta 2008, vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta rikosasioissa annettuihin tuomioihin, joissa määrätään vapausrangaistus tai vapauden menetyksen käsittävä toimenpide, niiden täytäntöön panemiseksi Euroopan unionissa (EUVL L 327, 5.12.2008, s. 27).

(33) Tässä suosituksessa kunnioitetaan ja sillä edistetään Euroopan unionin perusoikeuskirjassa tunnustettuja perusoikeuksia. Tällä suosituksella pyritään erityisesti edistämään ihmisarvon kunnioittamista, oikeutta vapauteen ja perhe-elämään, lapsen oikeuksia, oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen sekä syyttömyysolettaman noudattamista ja oikeutta puolustukseen.

(34) Tähän suositukseen sisältyviä viittauksia asianmukaisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on varmistaa tehokkaiden oikeussuojakeinojen saatavuus vammaisille henkilöille, olisi tulkittava ottaen huomioon ne oikeudet ja velvollisuudet, joista määrätään vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksessa, jonka osapuolia Euroopan unioni ja kaikki sen jäsenvaltiot ovat. Lisäksi olisi varmistettava, että silloin kun rikosoikeudellisessa menettelyssä vapautensa menettänyt henkilö on vammainen, hänellä on yhdenvertainen oikeus kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön mukaisiin takeisiin ja häntä kohdellaan vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen tavoitteiden ja periaatteiden mukaisesti, muun muassa tarjoamalla asianmukainen erityistarpeiden edellyttämä majoitus ja varmistamalla esteettömyys,

ON ANTANUT TÄMÄN SUOSITUKSEN:

SUOSITUKSEN TARKOITUS

(1) Tässä suosituksessa annetaan jäsenvaltioille ohjeita tehokkaiden, asianmukaisten ja oikeasuhteisten toimenpiteiden toteuttamiseksi kaikkien rikosoikeudellisissa menettelyissä epäiltyjen ja syytettyjen, vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksien vahvistamiseksi sekä tutkintavankeudessa olevien henkilöiden prosessuaalisten oikeuksien että aineellisten vankeusolosuhteiden osalta. Tarkoituksena on varmistaa, että vapautensa menettäneitä kohdellaan ihmisarvoisesti, että heidän perusoikeuksiaan kunnioitetaan ja että vapaudenmenetystä sovelletaan ainoastaan viimeisenä keinona.

(2) Tällä suosituksella yhdenmukaistetaan kansallisen, unionin ja kansainvälisen tason toimintapolitiikoissa asetettuja vaatimuksia, jotka koskevat rikosoikeudellisten menettelyjen tuloksena vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksia. Näillä vaatimuksilla on keskeinen merkitys jäsenvaltioiden välisessä rikosoikeudellisessa yhteistyössä.

(3) Jäsenvaltiot voivat laajentaa tässä suosituksessa esitettyä ohjeistusta suojan tason parantamiseksi. Korkeampi suojan taso ei saisi estää oikeudellisten päätösten vastavuoroista tunnustamista, jota tällä ohjeistuksella on tarkoitus helpottaa. Suojan taso ei saisi milloinkaan alittaa perusoikeuskirjassa tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa määrättyjä vaatimuksia, siten kuin näitä vaatimuksia on tulkittu unionin tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeus-tuomioistuimen oikeuskäytännössä.

MÄÄRITELMÄT

(4) Tässä suosituksessa ’tutkintavankeudella’ tarkoitetaan mitä tahansa oikeusviranomaisen määräämää ajanjaksoa, jona rikosoikeudellisessa menettelyssä epäilty tai syytetty on vapautensa menettäneenä ennen tuomion antamista. Siihen ei pitäisi lukea poliisin tai lainvalvontaviranomaisen (tai muun toimivaltaisen tahon) toteuttamaa alustavaa vapaudenmenetystä kuulustelua varten tai henkilön pitämiseksi säilössä siihen asti, että päätös tutkintavankeudesta on tehty.

(5) Tässä suosituksessa ’vaihtoehtoisilla toimenpiteillä’ tarkoitetaan vähemmän rajoittavia toimenpiteitä, jotka ovat vaihtoehtona vapaudenmenetykselle.

(6) Tässä suosituksessa ’vapautensa menettäneellä’ tarkoitetaan tutkintavankeudessa olevia vapautensa menettäneitä henkilöitä sekä tuomittuja henkilöitä, jotka suorittavat vankeusrangaistusta. ’Vapautensa menettäneiden säilytystiloilla’ tarkoitetaan vankilaa tai muita tiloja, jotka on tarkoitettu tämän suosituksen määritelmän mukaisten vapautensa menettäneiden henkilöiden säilyttämiseen.

(7) Tässä suosituksessa ’lapsella’ tarkoitetaan alle 18-vuotiaita henkilöitä.

(8) Tässä suosituksessa ’nuorella aikuisella’ tarkoitetaan yli 18-vuotiaita mutta alle 21-vuotiaita henkilöitä.

(9) Tässä suosituksessa ’vammaisella henkilöllä’ tarkoitetaan vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 1 artiklan mukaisesti henkilöitä, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

YLEISET PERIAATTEET

(10) Jäsenvaltioiden olisi käytettävä tutkintavankeutta ainoastaan viimeisenä keinona. Vapaudenmenetyksen sijaan olisi suosittava vaihtoehtoisia toimenpiteitä, erityisesti silloin kun kyseessä on rikos, josta määrätään vain lyhyt vankeusrangaistus, tai kun rikoksentekijä on lapsi.

(11) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vapautensa menettäneitä kohdellaan kunnioittavasti ja ihmisarvoisesti ja ihmisoikeuksiin liittyvien asiaankuuluvien velvoitteiden mukaisesti noudattaen muun muassa kidutusta ja epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta koskevaa kieltoa, josta määrätään Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 4 artiklassa.

(12) Jäsenvaltioita kehotetaan järjestämään vapaudenmenetys siten, että se tukee vapautensa menettäneiden sopeutumista yhteiskuntaan rikosten uusimisen ehkäisemiseksi.

(13) Jäsenvaltioiden olisi sovellettava tätä suositusta erottelematta henkilöitä millään tavalla rodun tai etnisen alkuperän, ihonvärin, sukupuolen, iän, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen, kansallisen tai yhteiskunnallisen alkuperän, varallisuuden, syntyperän tai minkään muun seikan perusteella.

TUTKINTAVANKEUDESSA OLEVIEN EPÄILTYJEN JA SYYTETTYJEN PROSESSUAALISIA OIKEUKSIA KOSKEVAT VÄHIMMÄISVAATIMUKSET

Tutkintavankeus viimeisenä keinona ja vaihtoehdot vapaudenmenetykselle

(14) Jäsenvaltioiden olisi määrättävä henkilö tutkintavankeuteen vain silloin, kun se on ehdottoman välttämätöntä, ja viimeisenä keinona ottaen asianmukaisesti huomioon kuhunkin yksittäiseen tapaukseen liittyvät erityisolosuhteet. Sen sijaan jäsenvaltioiden olisi mahdollisuuksien mukaan sovellettava vaihtoehtoisia toimenpiteitä.

(15) Jäsenvaltioiden olisi noudatettava vapauttamista puoltavaa olettamaa. Niiden olisi edellytettävä, että toimivaltaisilla kansallisilla viranomaisilla on todistustaakka osoittaa tutkintavankeuden välttämättömyys.

(16) Tutkintavankeuden epäasianmukaisen käytön välttämiseksi jäsenvaltioiden olisi asetettava saataville mahdollisimman laaja valikoima vaihtoehtoisia toimenpiteitä, kuten toimenpiteet, joista säädetään neuvoston puitepäätöksessä 2009/829/YOS ([23]), joka koskee vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamista valvontatoimia koskeviin päätöksiin tutkintavankeuden vaihtoehtona.

(17) Tällaisiin toimenpiteisiin voisivat kuulua esimerkiksi seuraavat: a) sitoumus ilmoittautua henkilökohtaisesti oikeusviranomaiselle säännöllisesti tai vaadittaessa, olla häiritsemättä oikeudenkäyttöä ja olla harjoittamatta tiettyä toimintaa, mukaan lukien tiettyyn ammattiin tai työhön liittyvä toiminta, b) vaatimus ilmoittaa itsestään oikeusviranomaiselle, poliisille tai muulle viranomaiselle päivittäin tai säännöllisesti, c) vaatimus suostua oikeusviranomaisen nimeämän viraston valvonnan alaiseksi, d) vaatimus suostua sähköisen valvonnan alaiseksi, e) vaatimus pysyä tietyssä osoitteessa, mahdollisesti myös vaatimus pysyä tietyssä osoitteessa tiettyinä aikoina, f) vaatimus olla poistumatta

([23]) Neuvoston puitepäätös 2009/829/YOS, tehty 23 päivänä lokakuuta 2009, vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta valvontatoimia koskeviin päätöksiin Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tutkintavankeuden vaihtoehtona (EUVL L 294, 11.11.2009, s. 20).

tietyistä paikoista tai tietyiltä alueilta tai olla menemättä tiettyihin paikkoihin tai tietyille alueille ilman lupaa, g) vaatimus olla tapaamatta tiettyjä henkilöitä ilman lupaa, h) vaatimus luovuttaa passi tai muut henkilöllisyystodistukset sekä i) vaatimus antaa tai taata rahallinen tai muu vakuus oikeudenkäyntiin asti.

(18) Jäsenvaltioiden olisi lisäksi edellytettävä, että silloin kun vapauttamisen ehtona on rahallinen vakuus, sen suuruus on oikeasuhteinen epäillyn tai syytetyn varallisuuteen nähden.

Perusteltu epäily ja tutkintavankeuden perusteet

(19) Jäsenvaltioiden olisi määrättävä henkilö tutkintavankeuteen ainoastaan silloin, kun huolellisen tapauskohtaisen arvion perusteella on kohtuullinen syy epäillä, että epäilty on syyllistynyt asianomaiseen rikokseen, ja jäsenvaltioiden olisi rajoitettava tutkintavankeuden oikeudelliset perusteet seuraaviin: a) pakenemisen vaara, b) rikoksen uusimisen vaara, c) vaara, että epäilty tai syytetty häiritsee oikeudenkäyttöä, tai d) vaara yleiseen järjestykseen kohdistuvasta uhasta.

(20) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vaaran arviointi perustuu aina tapauskohtaisiin olosuhteisiin mutta että samalla otetaan huomioon erityisesti a) väitetyn rikoksen luonne ja vakavuus, b) mahdollisesta tuomiosta todennäköisesti määrättävä seuraamus, c) epäillyn ikä, terveydentila, luonnekuva, aiemmat tuomiot sekä henkilökohtainen ja sosiaalinen tilanne ja erityisesti hänen siteensä yhteisöön sekä d) epäillyn käytös, erityisesti se, miten hän on täyttänyt hänelle aiemmissa rikosoikeudellisissa menettelyissä mahdollisesti määrätyt velvoitteet. Se, että epäilty ei ole sen valtion kansalainen tai hänellä ei ole muita siteitä valtioon, jossa rikoksen oletetaan tapahtuneen, ei itsessään ole riittävä peruste todeta, että on olemassa pakenemisen vaara.

(21) Jäsenvaltioita kehotetaan määräämään tutkintavankeutta vain rikoksista, joista määrätään vähintään vuoden pituinen vapausrangaistus.

Tutkintavankeuspäätösten perusteleminen

(22) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että oikeusviranomaisten päätökset, joissa määrätään tutkintavankeutta tai jatketaan sitä tai määrätään vaihtoehtoisia toimenpiteitä, ovat aina asianmukaisesti perusteltuja ja oikeutettuja ja että niissä viitataan vapaudenmenetyksen perusteena oleviin, epäiltyyn tai syytettyyn liittyviin erityisiin olosuhteisiin. Asianomaiselle henkilölle olisi toimitettava jäljennös päätöksestä, ja päätöksessä olisi myös esitettävä syyt sille, miksi vaihtoehtoja tutkintavankeudelle ei pidetä kyseisessä tapauksessa asianmukaisina.

Tutkintavankeuden säännöllinen uudelleenarviointi

(23) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että oikeusviranomainen arvioi säännöllisesti uudelleen, ovatko perusteet epäillyn tai syytetyn tutkintavankeudelle edelleen olemassa. Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että heti kun perusteet epäillyn tai syytetyn vapaudenmenetykselle lakkaavat olemasta, hänet vapautetaan ilman aiheetonta viivytystä.

(24) Jäsenvaltioiden olisi mahdollistettava tutkintavankeuspäätösten säännöllisen uudelleenarvioinnin vireillepano vastaajan pyynnöstä tai – viran puolesta – oikeusviranomaisen pyynnöstä.

(25) Jäsenvaltioiden olisi periaatteessa rajoitettava uudelleenarviointien välinen aika enintään yhteen kuukauteen, lukuun ottamatta tapauksia, joissa epäillyllä tai syytetyllä on oikeus milloin tahansa esittää vapauttamishakemus ja saada päätös tästä hakemuksesta ilman aiheetonta viivytystä.

Epäillyn tai syytetyn kuuleminen

(26) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että epäiltyä tai syytettyä kuullaan henkilökohtaisesti tai laillisen edustajan välityksellä kontradiktorisessa suullisessa kuulemisessa ennen kuin toimivaltainen oikeusviranomainen tekee päätöksen tutkintavankeudesta. Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että päätös tutkintavankeudesta tehdään ilman aiheetonta viivytystä.

(27) Jäsenvaltioiden olisi huolehdittava, että epäillyn tai syytetyn oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa toteutuu. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti varmistettava, että tapaukset, joissa henkilö on määrätty tutkintavankeuteen, käsitellään kiireellisinä ja asianmukaista huolellisuutta noudattaen.

Tehokkaat oikeussuojakeinot ja muutoksenhakuoikeus

(28) Jäsenvaltioiden olisi taattava, että vapautensa menettäneellä epäillyllä tai syytetyllä on mahdollisuus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen tarkastelemaan hänen vapaudenmenetyksensä laillisuutta ja tarvittaessa määräämään hänet vapautettavaksi.

(29) Jäsenvaltioiden olisi taattava tutkintavankeuspäätöksen saaneille epäillyille ja syytetyille oikeus hakea muutosta tällaiseen päätökseen sekä kerrottava heille tästä oikeudesta päätöksen antamisen yhteydessä.

Tutkintavankeuden kesto

(30) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että tutkintavankeuden kesto ei ylitä kyseisestä rikoksesta mahdollisesti määrättävää seuraamusta eikä ole suhteeton siihen nähden.

(31) Jäsenvaltioiden olisi myös varmistettava, että määrätyn tutkintavankeuden kesto ei ole ristiriidassa sen oikeuden kanssa, jonka mukaan vapautensa menettäneelle henkilölle on taattava oikeudenkäynti kohtuullisen ajan kuluessa.

(32) Jäsenvaltioiden olisi asetettava etusijalle tapaukset, joissa henkilö on määrätty tutkintavankeuteen.

Tutkintavankeusajan vähentäminen lopullisen rangaistuksen kestosta

(33) Jäsenvaltioiden olisi vähennettävä mahdollinen tuomiota edeltävä tutkintavankeusaika myöhemmin mahdollisesti määrätyn vankeusrangaistuksen kestosta, myös silloin, kun tutkintavankeus pannaan täytäntöön vaihtoehtoisena toimenpiteenä.

AINEELLISIA VANKILAOLOJA KOSKEVAT VÄHIMMÄISVAATIMUKSET

Majoitus

(34) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että jokaiselle vapautensa menettäneelle osoitetaan tila, joka on pinta-alaltaan vähintään 6 m^2 (yhden hengen selleissä) tai 4 m^2 (useamman kuin yhden hengen selleissä). Jäsenvaltioiden olisi taattava, että kunkin vapautensa menettäneen henkilön käytettävissä olevan henkilökohtaisen tilan ehdoton vähimmäispinta-ala on yhteensä vähintään 3 m^2 henkilöä kohti, myös useamman kuin yhden hengen selleissä. Mikäli vapautensa menettäneen käytettävissä oleva henkilökohtainen tila on suuruudeltaan alle 3 m^2, on vahvasti oletettavissa, että tällöin rikotaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa. Käytettävissä olevaan tilaan olisi laskettava huonekalujen alle jäävä tila mutta ei saniteettitiloja.

(35) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että mikäli vapautensa menettäneen käytössä oleva tila on poikkeuksellisesti ehdotonta vähimmäispinta-alaa (3 m^2 henkilöä kohti) pienempi, kyseessä on lyhytaikainen, satunnainen ja vähäinen poikkeus ja vapautensa menettäneellä on mahdollisuus liikkua riittävästi sellin ulkopuolella ja tarjolla on asianmukaisia sellin ulkopuolisia virikkeitä. Jäsenvaltioiden olisi myös varmistettava, että tällaisissa tapauksissa säilytystilojen yleiset olot ovat asianmukaiset ja että oloihin, joissa asianomaista henkilöä pidetään, ei liity muita heikentäviä tekijöitä, kuten muita puutteita sellejä tai saniteettitiloja koskevien rakenteellisten vähimmäisvaatimusten noudattamisessa.

(36) Jäsenvaltioiden olisi taattava, että vapautensa menettäneillä on selleissään saatavilla luonnonvaloa ja raitista ilmaa.

Vapautensa menettäneiden sijoittaminen ja jakaminen selleihin

(37) Jäsenvaltioita kehotetaan sijoittamaan vapautensa menettäneet mahdollisuuksien mukaan säilytystiloihin, jotka sijaitsevat lähellä näiden kotia tai sosiaalista kuntoutusta tarjoavia paikkoja, ja lasten tapauksessa jäsenvaltioiden olisi varmistettava tämä.

(38) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava myös, että tutkintavangit pidetään erillään tuomion saaneista vangeista. Naisvangit olisi pidettävä erillään miesvangeista. Lapsia ei saisi sijoittaa samoihin tiloihin aikuisten kanssa, ellei tämän katsota olevan lapsen edun mukaista.

(39) Kun vapautensa menettänyt lapsi täyttää 18 vuotta – ja tarvittaessa myös, kun kyseessä on alle 21-vuotias nuori aikuinen –, jäsenvaltioiden olisi mahdollistettava edelleen kyseisen henkilön pitäminen erillään muista vapautensa menettäneistä aikuisista, jos tämä on perusteltua, ottaen huomioon asianomaisen henkilön tilanne ja edellyttäen, että tämä on kyseisen henkilön kanssa samoissa tiloissa pidettävien lasten edun mukaista.

Hygienia ja sanitaatio

(40) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että saniteettitiloihin on jatkuva pääsy ja että ne tarjoavat vapautensa menettäneille riittävästi yksityisyyttä muun muassa siten, että useamman kuin yhden hengen selleissä saniteettitilat on tosiasiallisesti erotettu rakenteellisesti asuintiloista.

(41) Jäsenvaltioiden olisi toteutettava tehokkaita toimenpiteitä hyvän hygieniatason ylläpitämiseksi desinfioimalla ja kaasudesinfektion avulla. Jäsenvaltioiden olisi lisäksi varmistettava, että vapautensa menettäneillä on saatavillaan perushygieniatuotteet, terveyssiteet mukaan lukien, ja että selleissä on saatavilla lämmin juokseva vesi.

(42) Jäsenvaltioiden olisi tarjottava vapautensa menettäneille asianmukaiset puhtaat vaatteet ja vuodevaatteet sekä mahdollisuus niiden puhtaana pitämiseen.

Ravinto

(43) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vapautensa menettäneille tarjottava ruoka on laadultaan asianmukaista ja sitä tarjotaan riittävästi heidän ravitsemuksellisten tarpeidensa täyttämiseksi ja että ruoka valmistetaan ja se tarjoillaan hyvää hygieniaa noudattaen. Lisäksi jäsenvaltioiden olisi taattava, että vapautensa menettäneille on aina tarjolla puhdasta juomavettä.

(44) Jäsenvaltioiden olisi tarjottava vapautensa menettäneille ravitsevaa ravintoa, jossa on otettu huomioon heidän ikänsä, mahdollinen vammaisuutensa, terveydentilansa, fyysinen tilansa, uskontonsa ja kulttuurinsa ja heidän työnsä luonne.

Sellin ulkopuolella ja ulkotiloissa vietetty aika

(45) Jäsenvaltioiden olisi tarjottava vapautensa menettäneille mahdollisuus harrastaa päivittäin vähintään tunnin ajan liikuntaa ulkoilmassa sekä tarjottava tähän tarkoitukseen tilavat ja asianmukaiset tilat ja välineet.

(46) Jäsenvaltioiden olisi tarjottava vapautensa menettäneille mahdollisuus viettää kohtuullinen osa ajasta selliensä ulkopuolella työnteon, koulutuksen ja virkistystoiminnan parissa riittävän inhimillisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi. Kidutusta ja epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua ja rangaistusta koskevan kiellon rikkomisen estämiseksi jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että jos tästä säännöstä poiketaan toteuttamalla erityisiä turvallisuusjärjestelyjä tai -toimenpiteitä, yksinäisyysrangaistus mukaan lukien, tällaiset poikkeukset ovat aina välttämättömiä ja oikeasuhteisia.

Vapautensa menettäneiden työnteko ja koulutus yhteiskuntaan sopeutumisen edistämiseksi

(47) Jäsenvaltioiden olisi panostettava vapautensa menettäneiden sosiaaliseen kuntoutukseen ottaen huomioon heidän yksilölliset tarpeensa. Tätä varten niiden olisi pyrittävä tarjoamaan vapautensa menettäneille hyödyllistä palkattua työtä. Jotta edistetään vapautensa menettäneiden onnistunutta sopeutumista yhteiskuntaan ja työmarkkinoille, jäsenvaltioiden olisi pyrittävä tarjoamaan heille ensisijaisesti työtä, johon liittyy ammatillista koulutusta.

(48) Auttaakseen vapautensa menettäneitä valmistautumaan vapautumiseen ja helpottaakseen heidän sopeutumistaan yhteiskuntaan jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että kaikilla vapautensa menettäneillä on mahdollisuus osallistua turvallisiin, osallistaviin ja esteettömiin, heidän yksilöllisiä tarpeitaan ja toiveitaan vastaaviin koulutusohjelmiin (etäopetus mukaan lukien).

Terveydenhuolto

(49) Jäsenvaltioiden olisi taattava, että vapautensa menettäneillä on mahdollisuus saada ajoissa tarvitsemaansa lääkinnällistä ja psykologista apua fyysisen ja psyykkisen terveytensä ylläpitämiseksi. Tätä varten jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että säilytystiloissa tarjottavat terveydenhuoltopalvelut täyttävät samat vaatimukset kuin kansallisessa julkisessa terveydenhuoltojärjestelmässä tarjottavat palvelut, myös psykiatrisen hoidon osalta.

(50) Jäsenvaltioiden olisi tarjottava mahdollisuus säännöllisiin terveystarkastuksiin ja edistettävä vapautensa menettäneiden osallistumista rokotus- ja terveysseulontaohjelmiin, mukaan lukien tarttuvat (HIV, hepatiitti B ja C, tuberkuloosi ja sukupuolitaudit) ja ei-tarttuvat taudit (erityisesti syöpäseulonta), sekä tarvittaessa huolehdittava, että henkilön sairaus diagnosoidaan ja hän pääsee hoitoon. Terveyskasvatusohjelmat voivat auttaa lisäämään seulontoihin osallistuvien osuutta ja parantamaan terveysosaamista. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti varmistettava, että huumausaineriippuvuudesta kärsivien hoitoon, tartuntatautien ehkäisyyn ja hoitoon, mielenterveyteen ja itsemurhien ehkäisemiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

(51) Jäsenvaltioiden olisi edellytettävä, että vapautensa menettäneille suoritetaan aina vapaudenmenetyksen alkaessa ja mahdollisten siirtojen jälkeen terveystarkastus ilman aiheetonta viivytystä.

Väkivallan ja kaltoinkohtelun ehkäiseminen

(52) Jäsenvaltioiden olisi toteutettava kaikki kohtuulliset toimenpiteet vapautensa menettäneiden turvallisuuden varmistamiseksi ja kaikenlaisen kidutuksen ja kaltoinkohtelun estämiseksi. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti toteutettava kaikki kohtuulliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että säilytystilojen henkilöstö ei kohtele vapautensa menettäneitä väkivaltaisesti tai kaltoin ja että vapautensa menettäneitä kohdellaan heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Jäsenvaltioiden olisi myös edellytettävä, että säilytystilojen henkilöstö ja kaikki toimivaltaiset viranomaiset suojelevat vapautensa menettäneitä muiden vapautensa menettäneiden harjoittamalta väkivallalta ja kaltoinkohtelulta.

(53) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että tämän huolenpitovelvollisuuden täyttämistä ja henkilökunnan mahdollista voimankäyttöä säilytystiloissa valvotaan.

Yhteydet ulkomaailmaan

(54) Jäsenvaltioiden olisi sallittava vapautensa menettäneiden tavata perheenjäseniään ja muita henkilöitä, kuten laillisia edustajiaan, sosiaalityöntekijöitä ja lääkäreitä. Jäsenvaltioiden olisi myös sallittava vapautensa menettäneiden pitää vapaasti yhteyttä näihin henkilöihin kirjeitse ja mahdollisimman usein puhelimitse tai muulla tavoin, mukaan lukien vaihtoehtoiset viestintätavat vammaisten henkilöiden tapauksessa.

(55) Jäsenvaltioiden olisi tarjottava sopivat tilat perheenjäsenten vierailuille lapsiystävällisesti siten, että turvallisuusvaatimukset täyttyvät mutta vierailu on vähemmän traumaattinen lapsille. Perhevierailujen olisi oltava sellaisia, että ne mahdollistavat säännöllisen ja merkityksellisen yhteydenpidon perheenjäsenten välillä.

(56) Jäsenvaltioiden olisi harkittava digitaalisten viestintävälineiden (esimerkiksi videopuhelujen) käytön mahdollistamista vapautensa menettäneille, jotta nämä voivat muun muassa pitää yhteyttä perheenjäseniinsä, hakea työpaikkaa, osallistua koulutukseen tai hakea asuntoa ja valmistautua siten vapautumiseensa.

(57) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että jos vapautensa menettäneeltä poikkeuksellisesti kielletään yhteydet ulkomaailmaan, tällainen rajoittava toimenpide on ehdottoman välttämätön ja oikeasuhteinen eikä sitä sovelleta liian pitkään.

Oikeusapu

(58) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vapautensa menettäneillä on tosiasiallinen mahdollisuus saada oikeusalan ammattilaisen tarjoamaa oikeusapua.

(59) Jäsenvaltioiden olisi kunnioitettava vapautensa menettäneiden ja heidän oikeudellisten neuvonantajiensa välisten tapaamisten ja muun heidän välisensä viestinnän luottamuksellisuutta, oikeudellisia asioita koskeva kirjeenvaihto mukaan lukien.

(60) Jäsenvaltioiden olisi sallittava vapautensa menettäneiden tutustua heidän oikeudenkäyntiinsä liittyviin asiakirjoihin tai pitää hallussaan tällaisia asiakirjoja.

Pyynnöt ja valitukset

(61) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että kaikille vapautensa menettäneille tiedotetaan selkeästi heidän säilytystiloissaan voimassa olevista säännöistä.

(62) Jäsenvaltioiden olisi tarjottava vapautensa menettäneille tosiasiallinen pääsy menettelyyn, jossa he voivat virallisesti hakea muutosta vapaudenmenetykseensä liittyviin olosuhteisiin. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti varmistettava, että vapautensa menettäneet voivat esittää vapaasti ja luottamuksellisesti kohteluaan koskevia pyyntöjä ja valituksia sekä sisäisten että ulkoisten valitusmekanismien kautta.

(63) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vapautensa menettäneiden valitukset käsittelee viipymättä ja huolellisesti riippumaton viranomainen tai tuomioistuin, jolla on valtuudet määrätä korjaavia toimenpiteitä, erityisesti toimenpiteitä, joilla lopetetaan kidutusta ja epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua koskevan kiellon rikkominen.

Naisia ja tyttöjä koskevat erityistoimenpiteet

(64) Jäsenvaltioiden olisi otettava huomioon naisten ja tyttöjen erityiset fyysiset, ammatilliset, sosiaaliset ja psykologiset tarpeet sekä hygieniaan ja terveydenhuoltoon liittyvät tarpeet tehdessään päätöksiä, jotka vaikuttavat mihin tahansa heidän vapaudenmenetykseensä liittyviin seikkoihin.

(65) Jäsenvaltioiden olisi sallittava vapautensa menettäneiden synnyttää säilytystilojen ulkopuolella sijaitsevassa sairaalassa. Jos vapautensa menettänyt kuitenkin synnyttää säilytystiloissa, jäsenvaltioiden olisi järjestettävä kaikki tarvittava tuki ja edellytykset äidin ja lapsen välisen siteen ja heidän fyysisen ja henkisen hyvinvointinsa suojelemiseksi, mukaan lukien asianmukainen synnytystä edeltävä ja sen jälkeinen terveydenhuolto.

(66) Jäsenvaltioiden olisi sallittava vapautensa menettäneiden, joilla on imeväisikäisiä lapsia, pitää lapset säilytystiloissa kanssaan edellyttäen, että se on lapsen edun mukaista. Jäsenvaltioiden olisi tarjottava erityiset asuintilat ja toteutettava kaikki kohtuulliset lapsiystävälliset toimenpiteet asianosaisten lasten terveyden ja hyvinvoinnin varmistamiseksi rangaistuksen koko täytäntöönpanon ajan.

Ulkomaalaisia koskevat erityistoimenpiteet

(67) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että ulkomaalaisilla ja muilla sellaisilla vapautensa menettäneillä, joilla on erityisiä kielellisiä tarpeita, on kohtuullinen mahdollisuus saada ammattimaisia tulkkauspalveluja ja kirjallinen aineisto käännettynä heidän ymmärtämälleen kielelle.

(68) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että ulkomaalaisille ilmoitetaan ilman aiheetonta viivytystä heidän oikeudestaan pyytää yhteydenottoa oman maansa diplomaatti- tai konsuliviranomaisiin ja että heille tarjotaan kohtuulliset edellytykset olla yhteydessä näihin viranomaisiin.

(69) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vapautensa menettäneille annetaan tietoa oikeusavusta.

(70) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että ulkomaalaisille ilmoitetaan mahdollisuudesta pyytää, että heidän rangaistuksensa tai esitutkintaansa liittyvien valvontatoimien täytäntöönpano siirretään heidän kansalaisuusmaahansa tai vakinaiseen asuinmaahansa, kuten säädetään esimerkiksi puitepäätöksessä 2008/909/YOS sekä puitepäätöksessä 2009/829/YOS.

Lapsia ja nuoria aikuisia koskevat erityistoimenpiteet

(71) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että kaikissa lasten vapaudenmenetykseen liittyvissä asioissa otetaan ensisijaisesti huomioon lapsen etu ja että heidän erityiset oikeutensa ja tarpeensa otetaan aina huomioon tehtäessä päätöksiä, jotka vaikuttavat heidän vapaudenmenetykseensä liittyviin näkökohtiin.

(72) Vapautensa menettäneiden lasten osalta jäsenvaltioiden olisi suunniteltava asianmukaiset ja monialaisesti laaditut vankeusjärjestelyt, joilla turvataan lasten terveys ja fyysinen, henkinen ja emotionaalinen kehitys ja ylläpidetään niitä, taataan ja säilytetään heidän oikeutensa koulutukseen ja varmistetaan, että lapset voivat harjoittaa tosiasiallisesti ja säännöllisesti oikeuttaan perhe-elämään, sekä taataan ja säilytetään heidän mahdollisuutensa osallistua ohjelmiin, jotka edistävät heidän sopeutumistaan yhteiskuntaan.

(73) Kaikenlaisten kurinpitotoimenpiteiden käyttö, yksinäisyysrangaistus mukaan lukien, sekä kaikenlainen kahlitseminen tai voimankäyttö edellyttää, että tällaiset toimenpiteet ovat ehdottoman välttämättömiä ja ne toteutetaan oikeasuhteisesti.

(74) Nuorten, alle 21-vuotiaiden rikoksentekijöiden tapauksessa jäsenvaltioita kehotetaan soveltamaan tarvittaessa nuorisovankien vankeusjärjestelyjä.

Vammaisia tai vakavasti sairaita henkilöitä koskevat erityistoimenpiteet

(75) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vammaiset tai vakavasti sairaat henkilöt saavat asianmukaista ja erityistarpeitaan vastaavaa hoitoa, joka vastaa kansallisen julkisen terveydenhuoltojärjestelmän tarjoamaa hoitoa. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti varmistettava, että henkilöt, joilla on todettu mielenterveyden häiriöitä, saavat ammattimaista erikoishoitoa lääkärin valvonnassa, tarvittaessa erikoistuneessa hoitolaitoksessa tai säilöönottotilojen tähän tarkoitetulla osastolla ja että valmistauduttaessa henkilön vapauttamiseen huolehditaan tarvittaessa terveydenhuollon jatkuvuudesta.

(76) Jäsenvaltioiden olisi kiinnitettävä aineellisten vankeusolosuhteiden ja -järjestelyjen osalta erityistä huomiota vammaisten tai vakavasti sairaiden vapautensa menettäneiden henkilöiden tarpeiden täyttämiseen ja esteettömyyden varmistamiseen. Tähän olisi sisällyttävä asianmukaisten virikkeiden tarjoaminen tällaisille vapautensa menettäneille henkilöille.

Erityistoimenpiteet muiden sellaisten vapautensa menettäneiden suojelemiseksi, joilla on erityistarpeita tai jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa

(77) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että vapaudenmenetys ei entisestään lisää vapautensa menettäneen syrjäytymistä hänen seksuaalisen suuntautumisensa, rotunsa, etnisen alkuperänsä, uskonnollisen vakaumuksensa tai minkään muun seikan vuoksi.

(78) Jäsenvaltioiden olisi toteutettava kaikki kohtuulliset toimenpiteet estääkseen säilytystilojen henkilöstön tai muiden vapautensa menettäneiden harjoittaman kaikenlaisen väkivallan ja muun kaltoinkohtelun, kuten fyysisen, henkisen tai seksuaalisen väkivallan, joka perustuu vapautensa menettäneiden henkilöiden seksuaaliseen suuntautumiseen, rotuun tai etniseen alkuperään, uskonnolliseen vakaumukseen tai muuhun seikkaan. Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että tilanteissa, joihin liittyy tällaisen väkivallan tai kaltoinkohtelun riski, sovelletaan erityisiä suojelutoimenpiteitä.

Tarkastukset ja valvonta

(79) Jäsenvaltioiden olisi mahdollistettava riippumattoman viranomaisen suorittamat säännölliset tarkastukset sen arvioimiseksi, hoidetaanko säilytystiloja kansallisessa ja kansainvälisessä lainsäädännössä asetettujen vaatimusten mukaisesti. Jäsenvaltioiden olisi erityisesti myönnettävä esteetön pääsy kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämistä käsittelevälle komitealle ja kansallisten valvontaelinten verkostolle.

(80) Jäsenvaltioiden olisi myönnettävä kansallisten parlamenttien jäsenille pääsy vapautensa menettäneiden säilytystiloihin, ja niitä kehotetaan myöntämään myös Euroopan parlamentin jäsenille pääsy näihin tiloihin.

(81) Jäsenvaltioiden olisi myös harkittava säännöllisten vierailujen järjestämistä säilytystiloihin ja muihin vapautensa menettäneiden säilyttämiseen tarkoitettuihin keskuksiin osana tuomareiden, syyttäjien ja puolustusasianajajien oikeusalan koulutusta.

Erityistoimenpiteet radikalisoitumisen torjumiseksi vankiloissa

(82) Jäsenvaltioita kehotetaan tekemään alkuvaiheessa riskinarviointi asianmukaisten vankeusjärjestelyjen määrittämiseksi sellaisille vapautensa menettäneille, joita epäillään tai jotka on tuomittu terroristisista tai ääriliikkeisiin liittyvistä väkivaltarikoksista.

(83) Tämän riskinarvioinnin perusteella tällaiset vapautensa menettäneet voidaan sijoittaa erilliselle terrorismirikollisille tarkoitetulle osastolle tai muiden vapautensa menettäneiden joukkoon. Silloin kun tällaiset henkilöt sijoitetaan muiden vapautensa menettäneiden joukkoon, jäsenvaltioiden olisi estettävä heitä olemasta suoraan yhteydessä sellaisiin vapautensa menettäneisiin, jotka vapaudenmenetys asettaa erityisen haavoittuvaan asemaan.

(84) Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että säilytystilojen hallinnosta vastaava taho toistaa riskinarvioinnin säännöllisesti (terroristisista tai ääriliikkeisiin liittyvistä väkivaltarikoksista epäiltyjen tai tuomittujen vapaudenmenetyksen alkaessa ja sen aikana sekä ennen heidän vapautumistaan).

(85) Jäsenvaltioita kehotetaan tarjoamaan koko henkilöstölle yleistä koulutusta tietoisuuden lisäämiseksi radikalisoitumisen varhaisten merkkien tunnistamiseksi sekä nimenomaan erikoistuneelle henkilöstölle tarkoitettua koulutusta samasta aiheesta. Jäsenvaltioiden olisi myös harkittava vankilapappien palkkaamista – vankilapappeja tulisi olla riittävä määrä, ja heidän tulisi olla asianmukaisesti koulutettuja sekä edustaa eri uskontoja.

(86) Jäsenvaltioiden olisi toteutettava toimenpiteitä kuntoutusta, radikalismista luopumista ja siitä loitontumista edistävien ohjelmien tarjoamiseksi vankiloissa vapautensa menettäneiden valmistelemiseksi vapautumiseen sekä sellaisten vapauttamisen jälkeisten ohjelmien tarjoamiseksi, joilla edistetään terroristisista tai ääriliikkeisiin liittyvistä väkivaltarikoksista tuomittujen vapautensa menettäneiden sopeutumista yhteiskuntaan.

SEURANTA

(87) Jäsenvaltioiden olisi ilmoitettava komissiolle tämän suosituksen johdosta toteuttamistaan toimista 18 kuukauden kuluessa suosituksen antamisesta. Komission olisi näiden tietojen perusteella seurattava ja arvioitava jäsenvaltioiden toteuttamia toimenpiteitä ja toimitettava Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomus 24 kuukauden kuluessa sen hyväksymisestä.

Tehty Brysselissä 8 päivänä joulukuuta 2022.

Komission puolesta
Didier REYNDERS
Komission jäsen